

Antoni Xiężopolski

Twórca polskiej szkoły budowy lokomotyw z Łowicza

1. Pod zaborem rosyjskim

Antoni Zachariasz Xiężopolski, herbu Ślepowron, urodził się 25 sierpnia 1861r. w majątku Wieliszew, jego ojcem był Andrzej Saturnin Xiężopolski, dzierżawca Wieliszewa, matką Maria z Majeranowskich. Antoni był jednym z jedenaściorga rodzeństwa, z którego co najmniej troje zmarło w dzieciństwie. Miał sześciu braci i cztery siostry. Około 1870r. rodzina Xiężopolskich przeniosła się do Łowicza. 4 sierpnia 1871 roku Antoni rozpoczął naukę w Łowickiej Szkole Realnej. Pomimo intensywnej rusyfikacji, nauczanie w szkole w zakresie przedmiotów ścisłych było na bardzo wysokim poziomie. Jednym z absolwentów szkoły był jedenaście lat młodszy od Xiężopolskiego Anton Denikin, późniejszy rosyjski generał i dowódca „białej” Armii Ochotniczej. Po ukończeniu w 1881r. ŁSR Xiężopolski wyjechał do Petersburga, gdzie zdecydował się na podjęcie studiów w Petersburskim Instytucie Technologicznym. Była to jedna z najbardziej renomowanych uczelni technicznych w drugiej połowie XIX wieku w Rosji. Wykładali w niej wybitni rosyjscy uczeni, specjaliści z zakresu techniki i chemii, z Dymitrijem Mendelejewem na czele. Po pięciu latach nauki Antoni Xiężopolski, 1 lipca 1887 r. uzyskał stopień inżyniera technologa. Rosyjski okres w zawodowym życiu Xiężopolskiego opisano w jubileuszowej księdze pamiątkowej „Polityka Warszawska 1915-1925”, wydanej w Warszawie w 1925r.: „Po ukończeniu Technologicznego Instytutu w Piotrogradzie, specjalizował się w projektowaniu i budowie taboru kolejowego w Rosji i Ameryce. Prace naukowe są ściśle związane z wykonaniem taboru kolejowego w wytwórniach dla kolei w Rosji i były drukowane przeważnie jako załączniki do projektów. [...] Jako pedagog jednocześnie wykładał projektowanie parowozów w Piotrogradzkim Technologicznym Instytucie.”

2. Dwudziestolecie międzywojenne

Pod koniec sierpnia 1921r. znany i ceniony w Rosji radzieckiej inż. A. Xiężopolski powrócił do kraju. 1 kwietnia 1922r. Naczelnik Państwa Józef Piłsudski mianował go profesorem zwyczajnym budowy lokomotyw w Politechnice Warszawskiej. W tym samym roku zorganizował i objął kierownictwo Zakładu Budowy Lokomotyw PW. 16 września 1927r. powołany został przez ministra przemysłu i handlu Eugeniusza Kwiatkowskiego na stanowisko rady technicznego Urzędu Patentowego RP. Do jego obowiązków należała ocena

i rozpatrywanie zgłaszanych wniosków patentowych w zakresie techniki kolejowej. Pod jego kierownictwem w biurach technicznych fabryki „Fablok” w Chrzanowie i zakładów HCP w Poznaniu zaprojektowano nowe serie parowozów PKP: Pt 31, OK z 32, Pm 36 i Ty 37. Powstały także parowozy przemysłowe, eksportowe i wąskotorowe.

Profesor od 1929 roku mieszkał z żoną Heleną i dziećmi (córka Izasława ur. 1909, syn Lech Andrzej ur. 1911r.) w Warszawie, w eleganckim dużym mieszkaniu w reprezentacyjnej kamiennicy przy ul. Poznańskiej 3. Pod tym adresem mieszkał aż do powstania warszawskiego.

3. Lata powojenne

W lutym 1945 roku po półrocznej wojennej tułaczce Xiężopolscy znaleźli się w Piasecznie i zamieszkali w domu przy ul. Świętojańskiej 14. Profesor wraz z rodziną znalazł się wtedy w bardzo trudnej sytuacji materialnej. Wojna a następnie władze komunistyczne pozbawiły go praktycznie całego dorobku życia. Nie mógł powrócić do swojego mieszkania przy ul. Poznańskiej 3, ponieważ zostało zasiedlone przez obcych lokatorów. W wieku 84 lat przystąpił do odbudowy polskiego kolejnictwa. Prawdopodobnie już w kwietniu 1945r. rozpoczął pracę w Ministerstwie Komunikacji. Codziennie dojeżdżał samochodami ciężarowymi z Piaseczna do pracy w zrujnowanej Warszawie. Do końca życia pozostał bezpartyjny, nie angażując się w jakąkolwiek działalność o charakterze politycznym. Pomimo sędziwego wieku z właściwą sobie energią przystąpił do odbudowy taboru PKP. Komisja pod przewodnictwem A. Xiężopolskiego konstruowała i nadzorowała projektowanie i budowę nowych parowozów budowanych dla Górnośląskiej Kolei Wąskotorowej. Wspólnie ze swoim uczniem i bliskim współpracownikiem Kazimierzem Zembruskim, dziekanem w latach 1946-1948 Wydziału Mechanicznego Politechniki Łódzkiej, zatwierdzali i podpisywali rysunki konstrukcyjne projektowanych parowozów serii Pt 47-120. W latach 1948-1951 zbudowano 180 parowozów serii Pt 47-120 w „Fabloku” w Chrzanowie i 60w zakładach H. Cegielskiego w Poznaniu. W wieku 90 lat, aż do ostatnich dni swojego życia prof. Antoni Xiężopolski pracował nad rozwojem konstrukcji taboru kolejowego. Zmarł 21 maja 1951r. w Warszawie. Pochowany został na Cmentarzu Powązkowskim (kwatery 140 VI – 5).

dr Tadeusz Żaczek

Zdjęcie 1. Młody inżynier Antoni Xiężopolski

Zdjęcie 2. Ostatnia znana fotografia Antoniego Xiężopolskiego, 1948 rok.

Zdjęcie 3. Parowóz Pm 36-1 w otulinie aerodynamicznej na terenie „Fabloku”